

Het stroomgat in De Bommel op Goeree-Overflakkee.

Teuntje de Haan was een peuter toen de watersnood van 1953 haar huis in Nieuwe-Tonge onder water zette. Zestig jaar na dato reconstrueert ze de vier dagen die ze met haar moeder, haar broertje en hond Nero op een ijskoude zolder doorbracht.

foto's PRIVÉALBUM EN FOTOARCHIEF WATERSNOODMUSEUM

Hond Nero, moeder, Teuntje en haar broertje Arnold.

TERUG NAAR DE KUST

DEEL 1

Op zaterdag 31 januari 1953 was de storm alsmat verder aangewakkerd. Die nacht lag ik wakker, opgeschrikt door vreemde geluiden. De storm gierde door de gang tussen de pastorie en het buurhuis en bulderde over de daken. De poort klapte steeds dicht en weer open en er zwiepte keer op keer iets hard tegen de muur, alsof het huis met een zweep werd geslagen. De luiken leken zich los te willen rukken. Midden in de nacht ging de bel. Mijn vader Piet deed open en kwam terug met het bericht dat hij naar Battenoord moest; de dijk zou gevaar lopen. Hij had wel eens gehoord dat het ei-

land zwak in z'n dijken zat. Mijn moeder maande hem voorzichtig te zijn. 'Ja, ik zal uitkijken. Ga jij maar rustig slapen, maak je geen zorgen,' zei hij geruststellend, terwijl hij haar een zoen gaf. 'Voor je het weet ben ik weer thuis.' Toen hij de voordeur achter zich dichttrok, keek ze hem na door het raam. In het duister stapte hij zo moedig tegen de storm in met zijn lange leren jas en lieslaarzen aan. Dat beeld zou ze nooit vergeten, het stond voorgoed in haar geheugen gegrift. Verderop stapte hij in de wachtende auto. Ze keek de lichten na tot ook die uit het zicht waren verdwenen.

'Ga jij maar rustig slapen, maak je geen zorgen, zei mijn vader geruststellend. Voor je het weet ben ik weer thuis'

WATER IN DE GANG

Om zes uur schrok ze wakker, de storm ging ontzettend tekeer en in het donker buiten zag ze niets dan woest golvend water. Ze liep naar de trap, beneden stond het water in de gang. Ze haalde mijn broertje Arnold en mij uit bed. Hij was 5, ik 3,5 jaar. Ik herinner me hoe we voor het slaapkamerraam stonden. Het was zo raar, die zee buiten van diepzwart water met witte schuimkoppen. Onze poes, die in het lege kippenhok sliep, krijste onbedaarlijk. Er was geen licht. Arnold en ik wachtten halverwege de trap, terwijl mama het water beneden peilde: te diep. Er dreven schoenen in

Op een volgende expeditie haalde mama Arnolds rode driewieler en mijn poppenwagen van beneden. Ze liet ons om en om rondjes fietsen om warm te blijven

de gang, ook haar nieuwe bontgevoerde laarsjes! Ze haalde ze met een stok naar zich toe. Onze zwarte setter, vaders jachthond Nero, jammerde, hij was opgesloten in de keuken; door de waterdruk kon de keukendeur onmogelijk open. Mama had eten en drinken willen halen, maar kon er niet bij en bang voor het nog steeds stijgende water, besloot ze zo hoog mogelijk te gaan zitten. Op de grote zolder installeerden we ons in het kale voormalige dienstbodekamerkje. We haalden spullen van de eerste verdieping: dekens, kussens, een matras. Het was ijskoud in het onverwarmde huis, dus kropen we in bed dicht tegen mama aan om warm te worden, in afwachting van de dag. Die zondagochtend bleef het water stijgen. Wij wilden ontbijt, niet begripend dat mama nergens bij kon. Er kwam geen water meer uit de badkamerkraan, maar in de stortbak van het toilet halverwege de trap stond nog water. Ze klom op het toilet en schepte een emmer vol uit de hoge stortbak, zo hadden we tenminste drinkwater.

RONDJES FIETSEN

Later werd het eb en begon het water langzaam te zakken. Met twee slaapkamerstoelen ging mama naar beneden, ze zette ze in het lager staande water en de zittingen bleven net droog. Overstappend van de ene op de andere stoel wist ze de keukendeur te bereiken en met veel moeite kreeg ze hem open. Daar schrok ze van de ravage: alles was van zijn plaats gedreven en met het zakken van het water

ergens anders terechtgekomen, bedekt onder een laag modder. Gelukkig stond de broodtrommel hoog en droog en vond ze de dichte potjes broodbeleg. Nero kon worden bevrijd, maar hij had in het zoute water gestaan voor hij op de keukentafel kon klimmen en bleef zich alsmaar krabben.

We hadden honger en dorst en begrepen maar niet waarom we alleen maar van die kleine slokjes water en een halve boterham kregen. 'Dat is genoeg', zei mama al na twee slokjes. We moesten zuinig zijn.

De buren hoorden het niet als mama ze riep uit het zolderraam, de verder naar voren staande buurhuizen hadden geen raam in de zijmuur aan onze kant en de huizen stonden te ver uit elkaar. De harde wind sneed haar stemgeluid af. Ze had onze jasjes gehaald en een koffer klaargezet met kleren, ook voor papa. Ze twijfelde er geen moment aan dat hij terug zou komen. We konden zo vertrekken. Waarheen dan? Misschien naar opa en oma op het vasteland.

Plotseling klonk er die zondagmiddag het geronk van een vliegtuig in de lucht.

'Kom,' riep mama. 'Vlug, we gaan naar het balkon!'

Dichterbij kwam het gebrom en het vliegtuig scheerde laag over – we zagen de mannetjes zitten – om vervolgens weer achter de dakrand te verdwijnen. Maar het kwam terug, en nog eens. Wij zwaaiden met theedoeken en Nero blafte aan een stuk door, tot het geronk van de motor langzaam

wegstierf in de verte en het weer stil werd boven de watervlakte, ijzig stil. We gingen terug naar de zolder.

Alsof de tijd ons vergeten was, zo gingen ook de maandag en het grootste deel van de dinsdag voorbij. Op die enorme zolder fietsten we eindeloos rondjes met Nero in ons kielzog. Mama hield de tijd bij op haar horloge, ieder uur fietsen. Het móést, ook al hadden we geen zin en waren we moe van de kou, honger en dorst. We bliezen gaatjes in de ijsbloemen op de ruiten en hielden om beurten de wacht voor het zolderraam, uitkijkend naar papa. We zagen boten met terugkerende reddingswerkers, soms was er iemand bij met een leren jas. Dan maakten we een vreugdedansje op de zoldervloer. 'Jaaaa! Mama, papa is er bij, papa komt er aan!' Maar dichterbij bleek het steeds weer iemand anders te zijn. Buiten dreef veel rommel: stro, wrakhout, meubels,

Linksboven: Teuntje de Haan en de poppenwagen vóór de ramp. Daaronder: broer Arnold en de driewieler. Rechts: de Kerkring van Nieuwe-Tonge met links van de kerk de pastorie. Onder: ansichtkaart van Nieuwe-Tonge met in het midden de pastorie.

buurman slingerde hem over in een emmer aan een stok met een haak en touw eraan, wij moesten hem boven het water reikend aan onze stok zien te haken, het lukte pas na veel missers. We smulden, maar het was niet genoeg om onze honger te stillen.

Op dinsdagmiddag kwamen er mannen met boten alle huizen langs, ze inventariseerden hoeveel mensen er waren voor een op handen zijnde evacuatie. Iets verderop woonden oude mensen die beneden sliepen. Mama zag de mannen 'nee' schudden toen ze dat huis uitkwamen. Dat was haar eerste confrontatie met het feit dat er dodelijke slachtoffers waren, ze had die gedachte steeds verdrongen, ook al deed de alom rondrijvende rommel het ergste vermoeden.

'Mama, komt papa nu nooit meer terug? Maar dan kan hij mijn sleetje niet meer groen schilderen!' Ik schrok, Arnold keek zo angstig bij die vraag. Papa had het sleetje die winter gemaakt, het stond nog in de grondverf.

MILITAIREN

Op woensdagochtend was het water tijdens eb nog verder gezakt. Beneden lag een tien centimeter dikke laag stinkend slib en in de woonkamer trof mama een onbeschrijflijke chaos aan. Het kastje waarin de papieren werden bewaard, was voorover gevallen, toch wist ze er alles van waarde uit te krijgen en stuk voor stuk in een krant te rollen: de natte verzekeringspapieren, het trouwboekje, de spaarbankboekjes, onze geboortebewijzen en mijn vaders rijbewijs.

Er kwamen militairen langs: we moesten klaar zijn om later die dag te evacueren. Wij waren die dag zo slapjes van honger en dorst. Mama kon het niet meer aanzien en ging wadend door het slib op zoek. Te midden van de ravage in de keuken vond ze het

maar ook dode koeien, varkens, een paard. Wij speurden naar speelgoed en maakten een spelletje van wie iets het eerst zag.

'Kijk, een bal!'

'Een hobbelpaard!'

De poes was in het kippenhok verdronken, maar Nero was gelukkig bij ons. Zijn vacht had weer wat glans gekregen, we hadden met een handdoek het zout eruit gewreven. Hij keek zo verstandig uit z'n trouwe bruine hondengenen, alsof hij wist wat er aan de hand was. Hij week nooit van papa's zijde en als die er niet was, bleef hij bij

ons in de buurt. Wij legden zijn flapopen over zijn ogen als blinddoek; hij vond alles goed. Hij had honger maar we hadden geen eten of drinken voor hem, hij likte de ijsbloemen van de ramen tegen de dorst. Op het achterbalkon moest hij worden uitgelaten. Om half zes werd het donker en omdat we geen kaarsen of zaklamp hadden, gingen we dan naar het bed op de grond. Mama wreef ons om warm te worden, al hielp het maar even, want de kou was in ons gaan zitten. Ze vertelde een verhaaltje en dan probeerden we ondanks de honger en dorst te slapen.

Naarmate de dagen verstreken en water en brood ondanks haar strenge rantsoenering op dreigden te raken, ging ze zich meer zorgen maken. Hoe lang was dit vol te houden? Wat gebeurde er in de wereld om ons heen? Waar was Piet? Wij zaten in een relatief veilig huis; dat wij geen hulp kregen, betekende dat die elders waarschijnlijk harder nodig was.

KERSEN OP SAP

Toen er eindelijk via het achterbalkon contact was gelegd met de burens, kregen we een pot kersen op sap. De

Ook andere inwoners van Nieuwe-Tonge worden geëvacueerd.

Ze viste een weckpot sperzieboontjes uit de modder en vond de vleespan

emmertje met geschilde aardappelen. Er was geen modderwater ingelopen. Ze viste een uit de kelder omhoog gedreven weckpot sperzieboontjes uit de modder en vond de vleespan veilig en wel op een hoge plank. Wat een ontdekking!

'Kom Arnold, we gaan het gasstel halen' riep ze. 'We gaan lekker eten!' Ik moest op zolder blijven. Ik hoorde hoe ze treetje voor treetje, onder veel gebonk, de trap opkwamen. Ze pauzeerden op de overloop. Toen verschenen ze onderaan de zoldertrap. Arnold voorop, puffend met het grote gasstel voor zijn buik en mama erachter met de loodzware gasfles, hem moed inpratend.

'Bonk! Bonk!' het was heftig, ik had het gevoel dat ik ook iets moest doen. 'Blijf daar' riep mijn moeder. 'Daar blijven hoor, pas op!' Midden op zolder kwam het op de vloer te staan. Het opwarmende vlees verspreidde een zalige geur en waterdandend warmden we onze handjes bij de pannen. Nooit hadden we ons zó verheugd op sperzieboontjes met gebraden rundvlees en kruimige Flakkeese aardappels. Precies op dat moment ging de bel. Mama ging open doen en kwam vergezeld door militairen met lieslaarzen aan terug. We gingen evacueren. Arnold huilde dat hij wilde eten, maar we moesten opschieten en meekomen. We gingen naar beneden met de gereedstaande koffer en tas. Met rommelende magen moesten we dat heerlijke eten achterlaten.

Arnold met Nero en een nichtje.
Boven: Evacuatie uit Nieuwe-Tonge.

Wij werden naar de boot gedragen die aan het hek voor de pastorie lag vastgemaakt. Een van de militairen hielp mij mijn rubberlaarsjes aantrekken. Het ging te gemakkelijk, ze waren te groot, maar tegen die vreemde meneer durfde ik niets te zeggen. Tevergeefs probeerde hij daarna Arnolds voeten in mijn laarsjes te persen en ook Arnold gaf geen kik. Tenslotte merkte de man dat ze waren verwisseld. We zagen hoe mama op de schouders van twee militairen naar buiten werd gedragen. Ze had haar donkerrode ribbeltjesmantel aan en haar zwarte hoedje met veren op. Op het laatste moment had ze besloten dat het mee moest en het toen maar opgezet. Het was een vreemd gezicht. Maar waar was Nero? 'Nero!'

Nero moest ook mee.

'Nero moet hier blijven en op het huis passen' zei mama. Ze had net gehoord dat hij niet mee mocht wegens besmettingsgevaar en had nog zo voor hem gepleit: hij was al die dagen bij ons binnen geweest en had geen doodbeest gezien. Het had niet mogen baten; hij zou ter plekke worden doodgeschoten. Ze had hem nog een laatste knuffel gegeven. Het was hartverscheurend hem te moeten achterlaten, maar ze liet het ons niet merken.

'Ik moest verder, we moesten weg en gelukkig heb ik er niets van gezien, ik was al in de boot' zei ze later.

De militairen trokken de deur van de pastorie dicht, draaiden hem op slot en gaven haar de sleutel terug. De boot werd langs de Kerkring gestuurd naar de dijk. Zonder papa, Nero en de poes voeren we met zijn drietjes het onbekende tegemoet. Stil en verlaten bleef het huis achter. Wij zouden er niet terugkeren.

DEEL 2

Het is zestig jaar geleden, de watersnoodramp van 1953. De gebeurtenis die mijn leven en dat van mijn moeder en mijn broer zo'n drastisch andere richting gaf. Na de ramp groeide ik op in het dorp van mijn grootouders 'op het vasteland', in een omgeving waar niemand de ramp van nabij had meegemaakt. Thuis werd er niet of nauwelijks over gesproken; er werd hooguit weleens gezegd: 'Als je vader nog geleefd had...' of 'Als de ramp er niet geweest zou zijn dan hadden we hier niet gewoond...', dan had ons leven er heel anders uitgezien, dan.... Maar meestal werd er over gezwegen.

Bij mijn vaders graf was ik nooit geweest. Volgens mijn moeder had dat geen enkele zin, daar was hij toch niet meer. Mijn broertje en ik waren ook niet bij zijn begrafenis, men vond ons nog te klein. Afscheid heb ik nooit van hem kunnen nemen, hij was die nacht van 1 februari 1953 de deur uit

Links: telegram waarin de begrafenis van de vader van Teuntje, Pieter de Haan, wordt aangekondigd. Daarnaast: portret van de jonge gemeentearchitect.

STAATSBEDRIJF DER PTT
VERBODEN VOOR BETAALDE BERICHTAFZENDERS

TELEGRAM

TOEGESTELDE TEGELIJKTIDIGE AANTAL	TOEGESTELDE TEGELIJKTIDIGE AANTAL	TOEGESTELDE TEGELIJKTIDIGE AANTAL	TOEGESTELDE TEGELIJKTIDIGE AANTAL	TOEGESTELDE TEGELIJKTIDIGE AANTAL	TOEGESTELDE TEGELIJKTIDIGE AANTAL
1	2	3	4	5	6

VERZEND UW TELEGRAMMEN VIA „HOLLANDRADIO PTT“

gegaan om te helpen met het reddingswerk bij Battenoord en kwam nooit meer terug. Hij was lange tijd vermist en werd zes weken na de ramp gevonden.

De ramp was altijd mijn moeders ramp. Zij raakte alles kwijt: haar geliefde man, de poes, de hond, haar huis, haar spullen, haar toekomst. Het was vreselijk. Men probeerde haar moed in te spreken. Gelukkig had ze haar kinderen nog, daar moest ze flink voor zijn en verder voor leven. Maar hoe flink ze zich ook voordeed, haar verdriet hing als een zwaarte in de lucht, ik ging er van op m'n tenen lopen. Als het ondraaglijk werd, kroop ik bij ons jonge hondje achter het fornuis bij mijn grootouders, waar we na de ramp een jaar in huis waren.

KINDEREN VERGETEN SNEL

'Kinderen vergeten snel', zeiden de volwassenen. Het was maar gelukkig dat wij, de kinderen, nog zo klein waren, wij zouden het ons later toch niet meer herinneren. Misschien kwam het door die woorden dat ik mijn herinneringen aan mijn vader, de watersnood en aan de tijd daarvoor altijd heb gekoesterd. Dat de beelden in mijn hoofd de tand des tijds zo helder hebben doorstaan. Het waren

'De ramp was altijd mijn moeders ramp. Zij raakte alles kwijt: haar geliefde man, de poes, de hond, haar huis, haar spullen, haar toekomst'

slechts flarden, die beelden, ze vormden geen consistent verhaal. Ik was te klein, 3,5 jaar. Ik had het wel meegeemaakt, maar ik had het niet kunnen bevatten.

Ik kwam na de ramp in een omgeving waarvan ik gedurende mijn hele jeugd het gevoel hield er niet te horen, met de herinnering aan een ánder leven dat abrupt was afgebroken, achter een muur waar ik niet overheen kon kijken. Ik wilde mijn moeder niet van streek maken, durfde er niet naar te vragen, maar krabde op mijn manier aan die muur. Als kind haalde ik vaak het boek *Gebroken dijken* uit de boekenkast, dan staarde ik naar de foto's van de ramp en van de Kerkring in Nieuwe-Tonge met ons huis. Daar zaten wij op zolder... Toen ik eenmaal kon lezen, vond ik in een ander boek het verhaal van de reddingsactie op Battenoord waarbij mijn vader om het leven kwam. Zo reconstrueerde ik voor mezelf wat er met hem moest zijn gebeurd.

VADER

Mijn vader was sinds januari 1952 aangesteld als gemeentearchitect van de dorpen Oude- en Nieuwe-Tonge op het Zuid-Hollandse eiland Goeree-Overflakkee. Wij woonden toen nog

in de Betuwe; hij ging in Nieuwe-Tonge in pension en kwam die eerste maanden alleen in het weekend thuis. Het was een stap in zijn carrièreplanning, hij was begin 30 en wilde ervaring opdoen. Het voornemen was er twee jaar te blijven; dan zouden we naar de Veluwe verhuizen, waar hij later voor zichzelf hoopte te kunnen beginnen. In april verhuisden mijn moeder, broertje en ik naar het eiland. We konden voor de periode dat ons nieuwe huis nog in aanbouw was, tijdelijk de toen leegstaande pastorie van Nieuwe-Tonge betrekken. We woonden tien maanden op Goeree-Overflakkee toen de ramp kwam. Van de 1.836 dodelijke slachtoffers, onder wie mijn vader, vielen er 390 in Oude- en Nieuwe-Tonge.

Het eiland was me met zijn vooral in de winter eindeloze en troosteloze kale akkers altijd angst blijven inboezemen; daar was het gebeurd. De pastorie bleef mijn hele leven terugkomen in mijn dromen. De geluiden: het krijsen van de kat in doodsnood, de woedende storm die het huis uit elkaar leek te willen rukken. De beelden van die eindeloze watervlakte in het donker achter ons huis, van de bijna vier geïsoleerde dagen opgesloten op

Evacuatie elders op Goeree-Overflakkee.

de ijskoude zolder met honger en dorst, van de evacuatie; die beelden bleven zich op de meest onverwachte momenten in mijn hoofd aandienen, scherp als een scherp. Naarmate ik ouder werd zelfs telkens vaker. Als tiener had ik me voorgenomen mijn herinneringen ooit op te schrijven om zo het bewijs te leveren dat kleine kinderen wel degelijk herinneringen hebben, maar al spoedig kreeg ik het te druk met de rest van mijn leven.

VLIEGTUIG

Op 1 februari 1993 werd ik in de auto, onderweg naar een zakelijke afspraak in Duitsland, overvallen door een historische radioreportage van veertig jaar geleden. Het geluid van de storm en van het vliegtuig dat over het overstroomde gebied vloog, bracht een schok van herkenning bij me teweeg. De reporter meldde na het verdronken eiland Schouwen-Duiveland koers te zetten naar Goeree-Overflakkee. Daar vloog hij over de verdronken en zwaar getroffen dorpen Oude en Nieuwe-Tonghe; er stonden mensen met lakens en theedoeken op huizen te zwaaien. Ik werd teruggeworpen in de tijd. Ik was het vergeten, maar dat geluid had al die tijd in mijn onderbewustzijn gesluimerd en die dag werd

het duidelijk gewekt. Ik besloot ter plekke om mijn moeder te vragen of wij toen met theedoeken hadden gezwaaid. Dat bleek inderdaad het geval. Ik vroeg mijn moeder me haar herinneringen te vertellen en kon eindelijk na ruim veertig jaar haar verhaal vastleggen. Ik bewaarde het in computermap '1953' om er later, als ik tijd zou krijgen, mee aan de slag te gaan. Ik was mijn vroegere voornemen niet vergeten.

OFFICIËLE HERDENKING

Weer tien jaar later, op 1 februari 2003, woonde ik met mijn moeder voor het eerst een officiële herdenking van de watersnood bij: de vijftigjarige Nationale Herdenking in Oude-Tonghe. Mijn broer wilde niet mee. De moeite die ik had moeten doen om een uitnodiging te ontvangen, werd beloond; het was alleen voor naaste familieleden van de slachtoffers en als zodanig waren wij buiten beeld geraakt. Toen we daar te midden van die honderden mensen zaten, had ik een ervaring die ik niet had verwacht: voor het eerst voelde ik me met anderen die het hadden meegemaakt verbonden en geaccepteerd als een directe nabestaande. Niet meer alleen in een wereld met mensen voor wie de

De ijskoude zolder met honger en dorst, de evacuatie; die beelden bleven zich op de meest onverwachte momenten in mijn hoofd aandienen

ramp geen persoonlijke betekenis had of die er niet over konden of wilden praten, niet meer alleen met de beelden in mijn hoofd. De afgelopen jaren heb ik gewerkt aan de reconstructie van ons verhaal. De herinneringen van mijn moeder heb ik samengevoegd met de mijne en met de schat aan materiaal die zich uit onverwachte richtingen aandien: brieven en dagboeken van mijn vader, correspondentie en informatie van betrokkenen. Foto's en documenten uit archieven, uit het Watersnoodmuseum en andere bronnen. Het bracht mijn veel te jong overleden vader van wie ik me alleen enkele beelden herinnerde voor me tot leven. En langzaam maar zeker kon ik me de watersnood toe-eigenen als ook mijn ramp en mocht ik er mijn plaatsje op zolder en op de vlucht bij innemen. Mijn beelden voegden zich als vanzelf in het grotere geheel. Nu, na zestig jaar, wordt de scherp dag na dag minder scherp.

Teuntje de Haan werkt aan een boek over de watersnoodramp. Meer foto's en historische documenten, ook over Pieter de Haan op: deramp.nl